

TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA AFYON VE ALKALOİDLERİ

Ecz. Yavuz DİLMEN

T.E.B. Merkez Heyeti
Murakabe Kurulu Üyesi

AFYON ÇİÇEĞİ: Papaveraceae familyasının papaver somniferum L. bitkilerinin teknik olgunluk devresinde çizilmeleri ve alınan usarenin toplanması ile elde edilir. Organik ve mineral maddelerinin karışımından ibaret olan afyon koyu kıvamlı bir maddedir. Rengi açık sarıdan koyu kahve rengine kadar değişirki buna ham afyon denir. Afyonun bünyesinde, alkaloidler, yumurta akı maddeleri, pektin, karbon hidratlar, kauçuk ve organik asitler bulunmaktadır. Afyonda bulunan 25 alkaloid şunlardır: En mühimleri olarak, morfin, kodein, diodin, papaverin, tebain ve narkotindir. Ham afyon su, kalsiyum veya amonyum ve asitle eritilip ısıtıldığında baz afyon veya baz morfin elde edilir.

1 dönümden arazisine, ekilen haşhaşın cinsine, bakıma ve senesine göre 1-4 kg. afyon alınır. İyi bir sistemle 10 kg. afyondan 1 kg. baz morfin elde edilir. Eroin, diasetil morfin olarak da bilinir ve morfinin beş misli tesirlidir. Eroinin çok fazla toksisitesi nedeniyle birçok devlet tarafından imali ve ithali yasaklanmıştır. Normal kimyevi şartlarda imal edildiği takdirde saf beyazdır, kokusuz ve acı bir tadı vardır. Gizli olarak imal edildiğinde laboratuvar imkanlarına göre, beyaz, yeşil beyaz, açık yeşil ve kahverengi arası bir renk alır. Güney Asya ve Uzak Doğu'da içmek üzere imal edilen eroin mor renktedir.

Dünyada en çok kaçakçılığı yapılan maddeler, afyon, baz morfin, eroin, kokain, haşhaş (esrar) ve marihuana'dır. Bunlardan afyon, gizli laboratuvarlarda baz morfine tahvil edilip Suriyeli kaçakçılar tarafından Fransa'ya sevk edilir. Fransa'ya baz morfinin % 70'i Suriye ve Beyrut yoluyla sevk edilir.

AFYONUN TIPDA KULLANILMASI: Afyon preparatı 100 yıldan beri ağrıların ve gastrik rahatsızlıkların tedavisinde kullanılmaktadır. Afyon tıpta ilk önce dizanteriye karşı kullanılmıştır. İlegal olarak ise keyif verici bir madde olarak kullanılmıştır.

UYUŞTURUCU MADDELERİN TARİHÇESİ: Haşhaş M.Ö 4000 yıllarında Mezopotamya (Irak)'da Sümerler tarafından afyon için yetiştirilmiştir. Sümerlerden sonra Babilliler haşhaşı doğuya doğru İran ve batıda da Mısır'a ve oradan da Yunanistan'a yaymışlardır. Yunanlılar da bu pozisyonu Batı Avrupa ülkelerine intikal ettirmişlerdir.

Afyon 12. yüzyıla kadar sadece tıbbi sahada kullanılırken bu yüzyıldan sonra Hindistan ve Çin'de diğer şekerlerde kullanılmaya başlanmıştır. Daha sonra da afyon alışkanlığı Kore, Kuzey Vietnam, Laos, Kamboçya, Tay-

land, Endonezya ve Filipin'lere yayılmıştır.

TÜRKİYE'DE AFYON EKİM SAHALARI: 23 Haziran 1953 yılında New York'da hazırlanan "1953 Afyon Protokolu" ile afyon imali için 7 devlete yetki verilmiştir. Bu ülkeler: Yunanistan, Bulgaristan, Türkiye, Sovyet Rusya, İran ve Hindistan. 1956'da afyon tarımı İran'da tamamen yok edilmiştir. Türkiye'de ise afyon ekimi şöyle olmuştur:

1940 yılında haşhaş ekim sahası 42 il (67 ilden)
1963 yılında haşhaş ekim sahası 35 il,
1966 yılında haşhaş ekim sahası 19 il,
1967 yılında haşhaş ekim sahası 18 il,
1968 yılında haşhaş ekim sahası 11 il,
1969 yılında haşhaş ekim sahası 9 il,
1970 yılında haşhaş ekim sahası 7 il,
1981 yılında haşhaş ekim sahası 6 il olarak tespit edilmiştir.

Bu 6 il Türkiye'nin Göller Bölgesi, Doğu Ege Bölgesi ve Batı İç Anadolu Bölgesindedir. Bu iller Isparta, Burdur, Afyon, Denizli, Uşak, Kütahya ve Konya'nın Akşehir, Beyşehir, Ilgın ve Doğanhisar ilçeleridir.

Afyon ekilen illerden Afyon'un Bolvadin ilçesinde 1976 yılının Ağustos ayında Türkiye'nin ilk afyon fabrikası kurulmuştur. 1976 yılında temeli atılan bu fabrika 14 Mayıs 1981'de deneme üretimine başlamıştır.

Fabrikanın teknik eleman, idareci, işçi ve yardımcı personeli 300 kişiden ibarettir. Bu fabrikada çizilmemiş (tohumu alınmış) haşhaş kapsülü işlenmektedir. 20.000 ton senelik kapasite öngörülmektedir. Bu kapasite 250 iş günü ve günde 3 vardiya ile sağlanacaktır.

Fabrika 2 kısımdan oluşmaktadır:

1-Ekstraksiyon
2-Derive

1-Ekstraksiyon kısmında morfin hidrat elde edilmektedir. Senede 90 ton morfin hidrat öngörülmektedir. Kapsül % 0.5 morfin ihtiva eder. Haşhaş kapsülü kg'ı 1,2 \$ kadardır. 90 ton morfin hidratın 47.942 tonu yarı mamul olarak başta Amerika olmak üzere diğer ülkelere pazarlanmaktadır. (1 kg. morfin hidrat 250-300 \$ dir.) 42.058 ton morfin hidrat da işlenmek üzere derive kısmına verilir.

2-Derive kısmında,
4 madde üretilmektedir. Bunlar:

Kodein pure
Kodein posfat
Etil morfin HCl

Morfin HCl

Bunlardan kodein pure ile kodein fosfat'ın ufak bir kısmı Türkiye'de kullanılırken, büyük bir kısmı Dünya ülkelerine pazarlanmaktadır. Etil morfin (dionin) HCl ve morfin HCl tamamen Türkiye'de ilaç endüstrisinde kullanılmaktadır.

AFYON EKİMİNİN TÜRK KÖYLÜSÜNÜN HAYATINDAKİ ÖNEMİ: Afyon ekimi Türk köylüsüne büyük bir gelir kaynağı olmasına rağmen Türk hükümeti sırf insancıl düşüncelerle afyon ekimini kontrol altına almak, ekilen arazi sayısını azaltmak maksadıyla sıkı önlemler almaya başlamıştır. Ancak 1971'de Türkiye'de Afyon ekimini minimuma indirirken 7 bölgede ekonomik şartların bozukluğu nedeniyle, bölgedeki ekonomik ve sosyal dengeyi ciddi bir şekilde bozmaktan ileriye gidemedi. Aslında Anadolu köylüsü için afyon bitkisi yalnızca bir ekin değildir. Onun için afyon bitkisi gıda maddesi olarak kullanılmaktan başka mide rahatsızlıkları, dizanteri ve solunum yolları hastalıklarında kullanılan ilkel bir ilaç hammaddesidir. Küspesi değerli bir hayvan yemi, sapları yakacak maddesi olarak kullanılır. Kısacası bazı bölgelerin ekonomik yaşantısı afyon bitkisiyle sıkı sıkıya bağlıdır.

1971'de AFYON EKİMİNİN TAMAMEN YASAKLANMASI: 1971'de Türk hükümeti afyon konusunda gittikçe artan abartılmış iddialar nedeniyle ve bilhassa ABD'nin teklifi üzerine Türkiye'de afyon ekimini tamamen yasakladı. Bu arada ABD afyon ekicilerinin karşılaştıkları tüm sorunlara çözüm bulacaklarına dair Türk Hükümetine söz verdi. Bu vaatler ekicilerin parasal sorunları ile bu bölgelerde yapılması gereken endüstriyel ve tarımsal gelişmeleri içeriyordu. Ne gibi sonuçlar doğuracağı tam olarak düşünülmeden konan bu yasaklama sadece Türk ekonomisini etkilemekle kalmadı, tüm dünya üzerindeki afyon üretimini de etkiledi. İlaç endüstrisinde her geçen gün biraz daha gereksinme duyulan afyon alkaloidlerini elde etmek için Avrupa ve ABD başka kaynaklar aramaya başladılar. Bu şartlar altında köylünün rızası olmadan konan bu yasaklamanın Türkiye gibi demokratik bir ülkede daha fazla devam etmeyeceği apaçık ortaya çıktı. Bu yasaklama kararı zaten Türk basınında sürekli olarak eleştiriliyordu. Diplomatik gözlemciler köylünün bu konudaki hoşnutsuzluğunun 1973 ulusal seçimlerinde nihai bir sonuca varacağını umuyorlardı. Seçim kampanyası esnasında bütün siyasi partiler mağdur olan köylünün hakkını savunmak için bu konuyu ele aldılar.

1974'DE AFYON EKİMİNİN YENİDEN BAŞLANMASI: Bu yasaklamanın menfi yönde doğuracağı sosyal ve ekonomik etkenleri ortadan kaldırmak için gösterilen tüm çabalara rağmen, geçimini afyon bitkisinden elde eden bir zümrenin durumu gittikçe kötüleşti, üstelik mağdur olanlar arasında korkunç bir sosyal infial yavaş yavaş arttı. Bunun üzerine Türk Hükümeti 1 Ocak 1974

tarihli, 7522 No'lu karar ile Konya'nın 4 ilçesiyle 6 ilde afyon yasağını kaldırdı. Bu kararlar sıkı kontrol tedbirleri de alındı. Yeniden afyon ekimine başlamanın nedenleri şu şekilde özetlenebilir:

1—Bu 2 yıl zarfında bu yasaktan etkilenen 1.500.000 kişinin sosyal ve ekonomik durumu daha da kötüleşerek yeni boyutlar kazandı ve sorunların çözülmesi için harcanan çabalar yetersiz kaldı. Neticede halk arasındaki huzursuzluk, bölgedeki kaos öyle bir dereceye ulaştı ki bunu demokratik bir hükümet daha fazla görmemezlikten gelemeydi.

2—Bu yasaklama ülkeler arasında Türkiye'nin afyon üretimini kontrolden aciz olduğu hakkında haksız bir intiba uyandırırken diğer ülkeler dünya piyasasına afyon alkaloidlerini üretmek üzere adeta yarışa girdiler.

3—Bu 2 yıl zarfında Türkiye'nin afyon üretmemesi ve üstelik Türkiye'de yetişen afyonun ilaç sanayinde kullanılan en kaliteli afyon olması nedeniyle tüm dünya ilaç sanayinde korkunç bir afyon darlığı başgösterdi.

4—Bu yasaklama Türkiye'de ekonomiye 500 milyon TL'lik bir zarara sebep oldu.

5—Afyon ekiminin yasaklandığı bölgelere dışarıdan yapılan endüstriyel ve tarımsal destekler yetersiz kaldı.

6—Bu bölgelerde iklim ve toprağın elverişsiz olması nedeniyle başka tarımsal faaliyetlerin mümkün olamayacağı yasaklamadan bir süre sonra iyice anlaşıldı.

TÜRKİYE AFYON EKİMİNİ DURDURUNCA NE OLDU? ŞAYET BU YASAKLAMA DEVAM ETSEYDİ NELER OLURDU?

1971 yılına kadar dünya üzerinde üretilen afyonun % 5—10'unu temin eden Türkiye tamamen insancıl nedenlerle 1972—74 yılları arasında tüm güçlüklerle göğüs gererek afyon ekimini durdurdu. Ancak bu iki yıllık yasaklama neticesinde ne kazanıldı, ne kaybedildi? Ve kim kazandı bu şu şekilde özetlenebilir:

1—Diğer afyon üreten ülkeler bu süre içinde Türkiye'nin ilaç piyasasındaki yerini sıfıra indirmek için var güçleriyle ülkelerinde afyon üretimine değer verdiler ve bu ülkeler Türkiye'de afyon üretiminin durdurulmasını savunan ülkelere desteklendiler.

2—Bu yasaklamaya rağmen başka ülkelere Amerika piyasasına bol miktarda eroin sızmaya devam etti.

3—Dünya üzerindeki birçok ilaç fabrikaları kısa süre sonra korkunç bir hammadde sıkıntısı ile karşılaştılar ve talep çok olmasına karşın kaliteli afyon darlığı nedeniyle üretimini durdurmak zorunda kaldılar.

4—Üretilen mal ihtiyacı karşılayamaz hale gelince ilaç ihtiyacını karşılamak için belirli bölgelerden gelen afyon, ilaç sanayinde kullanılmaya başlandı.

5—Bunun sonucunda bilhassa Hindistan afyon üretimi konusunda değer kazandı ve ilaç sanayine katkıda bulunması için desteklendi.

6-Bu 2 yıl zarfında afyondan elde edilen maddelerin yerini tutabilecek şekilde imal edilen tüm sentetik ilaçlar gerçek afyon yerini tutamadı.

7-Türkiye'deki afyon üreticisi bu 2 yıl içerisinde korunç bir ekonomik ve sosyal kriz içine düşünce Türk hükümeti de aldığı bu kararın yanlış olduğunu anladı.ABD, Türkiye bu kararı aldıktan sonra afyon yerine bu topraklarda başka ürünler ekilmesi için 35 milyon dolar ayırmıştı ve bu 2 yıl içinde 35 milyon doların sadece 15 milyon doları ekiciye tahsis edilebilmişti.

SINIRLI VE KONTROLLÜ AFYON EKİMİ:

Yine insancıl düşüncelere bağlı kalan Türk hükümeti afyon bitkisini çizmeksizin üretme yolunu benimserken gayri yasal afyon alışverişine mani olmak için daha akıllıca ve etkin önlemler aldı. Türk hükümetinin aldığı bu önlemler, önlemleri en ince detayına kadar inceleyen Birleşmiş Milletlere mensup eksperler tarafından da beğenildi.

Türk hükümeti bu adımı atarken kendi üreticisinin menfaatini gözetmek, aynı zamanda da tüm dünya ülkeyine karşı uluslararası mesuliyetleri ve görevlerini de göz önüne almıştı. Bu nedenle olabilecek herhangi bir gayri yasal afyon ticaretine engel olmak için sıkı bir kontrol mekanizması takip etmesi lazımdı. Bu konuda Türkiye Birleşmiş Milletler ile sıkı bir ilişkiye girdi ve neticede Birleşmiş Milletler Türkiye'yi bu konuda desteklemeye karar verdiler. Türk hükümetinin aldığı önlemler kısaca şunlardır:

- Üreticinin bizzat ruhsat alması, sıkı ve sürekli ruhsat kontrolü.
- Ekili arazinin yetkili kişilerce sürekli kontrolden geçirilmesi.
- Ekili bölgelerdeki köy ve kasabalara gidecek komitelerin kurulması,
- Güvenceli depolama sistemi,
- Afyon ekimini kontrol etmek için helikopter ve benzeri hava araçlarının kullanılması,
- En ince ayrıntısına kadar toprağın teftişten geçmesi,
- Kaçak kanunsuz üretim veya satışları durdurmak için gizli haber alma örgütleri,
- Gayri yasal alışverişleri durdurmak için haber örgütlerinin özellikle hasat mevsiminde harekete geçmesi,
- Afyon satış ve ihracatının TMO'nun tekelinde olması,
- Interpol ve diğer haber ajanslarıyla tam işbirliği,
- Gayri yasal hareket edenlere ağır cezalar,
- Türkiye'de bir afyon alkaloid fabrikası kurulması,

ÇİZİM YASAĞI-AFYON YASAĞI-EROİN YASAĞI

Türkiye 1974 yılında Birleşmiş Milletler Narkotik Şube eksperleri ile yaptığı müşterek çalışmalar netice-

sinde afyon bitkisinin çizilmesini yasakladı ki bu da kaçak afyon alışverişini önleyen etkin bir önlemdir. Böylece ham afyon elde etmek imkansız hale geldi ve afyon kaçakçıları eroin için hammadde elde edemez hale geldiler. Bu metod (poppy straw process) Türkiye'de ilk defa uygulanmakla beraber çok başarılı oldu ve Birleşmiş Milletlerin de beğenisini kazandı. Ekici tümüyle yasaya uydu, bir çizim hadisesine rastlanmadı. Hiçbir kaçakçılık vakası olmadığı gibi tanınmış uluslararası kaçakçılar da afyon elde etmek için hiçbir faaliyette bulunmadılar. Neticede Türkiye'de eroin üreticileri de hammadde bulma olanağından yoksun oldular ve Türkiye için böyle bir tehlike kalmadı.

1978-1979-1980-1981 YILI YURDUMUZDA POLİS BÖLGESİNDE MEYDANA GELEN UYUŞTURUCU MADDE OLAYLARI HAKKINDA İSTATİSTİK

Türk hükümeti yurdumuzda uyuşturucu madde kaçakçıları ile amansız bir mücadele vermiş ve Türk polisi Türkiye'nin birçok polis bölgesinde yabancı menşeli uyuşturucu madde ele geçirmiştir. Yakalanan uyuşturucu maddeleri bir istatistik haline getirdiğimizde Emniyet Örgütünün ne denli ciddi ve tesirli görev yaptığını saptarız. Türk emniyet örgütünün bu otoriter görev anlayışı bir takım kitleleri rahatsız etmiş ve Uzak Doğudan, Avrupa'da Fransa'ya kadar uzanan uyuşturucu madde güzergahı Türkiye'nin Güney komşularından geçmeye başlamıştır. Bu durum Türkiye için çok memnurluk verici bir durumdur. Aşağıda istatistikde de görüldüğü gibi yakalanan miktar ve suçlu adedi büyük sayılara ulaşmaktadır.

1978-1979-1980-1981 YILLARINDA YURDUMUZDA POLİS BÖLGESİNDE MEYDANA GELEN UYUŞTURUCU MADDE OLAYLARI HAKKINDA İSTATİSTİK:

1978 Yılı	Cinsi	Vaka	Suçlu	Kilo	Gram
	Esrar	1302	2293	2792	529
	Eroin	14	59	8	518
	Afyon	12	40	1	423
	B. Morfin	4	11	2	694
	Toplam	1332	2443		
1979 Yılı	Cinsi	Vaka	Suçlu	Kilo	Gram
	Esrar	1296	2478	3245	592
	Eroin	50	152	48	267
	Afyon	3	13	336	132
	B.Morfin	6	29	-	13
	Toplam	1335	2672		

1980 Yılı	Esrar	1522	3117	2356	805
	Eroin	78	244	118	681
	Afyon	6	14	28	43
	B.Morfin	7	39	70	81
	Toplam	1613	3414		

1981 Yılı	Esrar	1510	3321	3172	603
	Eroin	117	451	129	969
	Afyon	11	20	36	267
	B.Morfin	10	36	62	112
	Toplam	1648	3828		

1982 Yılı (Son 5 ay)	Esrar	250	540	327	588
	Eroin	29	84	32	390
	Afyon	4	13	63	49
	B.Morfin	2	8	12	636
	Toplam	285	645		

TÜRKİYE'NİN AFYON POLİTİKASI

Türkiye'de haşhaş ekimi asırlar boyunca yağın yemek ve afyonunu ihraç ederek döviz sağlamak için yapılmıştır. Türkiye, uyuşturucu maddelerin gayri meşru tüketimini önlemek gayesiyle girişilen milletlerarası mücadeleye, alınan yasal tedbirler yanında, milli gelirinden yılda 100 milyonları aşan bir fedakarlıkla katılmış bulunmaktadır.

Bir kısım halkın kullanma itiyadında bulunduğu yağ ve dünya tıp aleminin ihtiyacı olan Codeine ve Dionine'i karşılamak için Türkiye bu ekime devam etmekle beraber bunu randımanı en fazla ve uyuşturucu madde alışkanlığı hiçbir yerde rastlanmamış ve fakat haşhaş yağ kullanma alışkanlığı olan 6 ilde (Afyon-Burdur-Isparta-Denizli-Uşak ve Kütahya) ile Konya'nın 4 ilçesinde yapmaktadır.

Türk hükümetinin aldığı bu çok ciddi tedbirler hiçbir uyuşturucu madde alışkanlığı olmayan Türk gençliği için değil, tamamen Dünya içindir.

KAYNAKLAR:

1. T.C. Dışişleri Bakanlığı III. Daire Genel Müdürlüğü, 1953 Afyon Protokolu.
2. Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi, 1961 Tek Sözleşmesi.
3. TMO Afyon Müdürlüğü, 3491 sayılı Toprak Mahsülleri Ofisi yasası.
4. John T. Cusack Ankara 8 Eylül 1967
5. T.C. Dışişleri Bakanlığı Uluslararası Kuruluşlar Dairesi.
6. T.C.Dışişleri Bakanlığı B.M.K.Y. Dairesi Genel Müdürlüğü.